

Notícies

A continuació es destaquen diversos actes i esdeveniments rellevants relacionats amb l'ESCRBCC durant el curs 2019-2020.

Miquel Mirambell Abancó. Director de l'ESCRBCC.
mmirambe@xtec.cat

Data de redacció: 4 de maig de 2020

Conferència inaugural del curs 2019-2020 a càrrec de la conservadora-restauradora Ruth Bagan

[1] La conservadora-restauradora Ruth Bagan durant la conferència inaugural del curs 2019-2020 sobre "La conservació preventiva a Catalunya: reptes de futur" (Fotografia: ESCRBCC).

El passat 23 d'octubre de 2019 va tenir lloc la conferència inaugural del curs acadèmic 2019-2020 a càrrec de la conservadora-restauradora Ruth Bagan, diplomada en Conservació i Restauració de Pintura per l'ESCRBCC. La lliçó inaugural portava per títol "La conservació preventiva a Catalunya: reptes de futur".

Ruth Bagan és diplomada en Conservació i Restauració de Pintura per l'ESCRBCC (1999), llicenciada en Història de l'Art per la Universitat de Barcelona (2000) i Màster en Conservació Preventiva per la *Northumbria University* (2013). Ha desenvolupat la major part de la seva carrera professional al Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya, primer formant part de l'equip de pintura sobre tela, especialitzada en obres de gran format (2001-2010), i posteriorment com a responsable de l'especialitat

de Conservació Preventiva (2011-2017). A partir de 2017 desenvolupa la seva activitat a l'Àrea de Restauració i Conservació Preventiva del Museu Nacional d'Art de Catalunya.

A la conferència hi assistiren el professorat i l'alumnat de l'ESCRBCC, així com professionals externs al centre. Actualment l'ESCRBCC ofereix tres cursos: el Títol Superior de Conservació i Restauració de Béns Culturals, el Màster de Conservació i Restauració de Patrimoni Fotogràfic i el Curs d'adaptació dels antics diplomats a l'actual Títol Superior de Conservació i Restauració de Béns Culturals. Durant el curs 2019-2020 s'han matriculat 140 estudiants al Títol Superior, 15 estudiants al Màster i 11 estudiants al Curs d'adaptació a l'actual titulació. [1]

Inici de la primera edició del Màster oficial de Conservació i Restauració de Patrimoni Fotogràfic

[2] Estudiants de la primera edició del Màster oficial de Conservació i Restauració de Patrimoni Fotogràfic durant una de les classes (Fotografia: ESCRBCC).

El dilluns 30 de setembre de 2019 va tenir lloc l'acte de presentació i inici de classes de la primera edició del Màster oficial de Conservació i Restauració de Patrimoni Fotogràfic (BOE núm. 232, de 25 de setembre de 2018, pàg. 92315), amb 15 matriculats. L'acte de presentació va comptar amb la presència dels coordinadors del màster, M. Àngels Balliu i Miquel Mirambell, així com de part del professorat responsable de les assignatures: Lúcia Català Bover, Laura Covarsí Zafrilla, Sílvia Franch Pagès, Àngela Gallego López, Imma Hernández Pascual, Esther Llorca Pérez, Pep Parer Farell, Josep Pérez Pena, José Luis Prada Pérez, Àlex Prunés Bosch, Marcel Pujol Hamelink, Rafel Torrella Reñé i Jordi Vila Coldeforns.

El Màster de Conservació i Restauració de Patrimoni Fotogràfic pretén formar professionals competents en la conservació i en la restauració en un dels camps emergents com és el del material fotogràfic, actualment desatès a Catalunya i a l'estat espanyol. L'orientació del títol és de caràcter professional i l'aprenentatge inclou la realització de pràctiques en institucions que conserven patrimoni fotogràfic, sota la tutela de professionals especialitzats.

S'ha comptat amb professorat convidat d'àmbit internacional, tant presencialment com telemàticament (per videoconferència), com Carlos Barrantes, Diana Díaz, Laia Foix, Rosina Herrera, Estíbaliz Guzmán, Martí Llorens, Cristina Martínez Sancho, Carles Mitjà, Luis Pavao, Katrin Pietsch, Pablo Ruiz García i Fernanda Valverde.

Finalment, cal assenyalar que els estudiants d'aquesta primera edició han assistit a la V Trobada de Fotografia a Museus, Arxius i Biblioteques (Barcelona) i han visitat diversos centres i exposicions relacionats amb el patrimoni fotogràfic: Centre de Recerca i Difusió de la Imatge (CRDI), Arxiu Mas, Museu Nacional d'Art de Catalunya, Arxiu Nacional de Catalunya, Arxiu Fotogràfic de Barcelona, Foto Colectania, Museu Frederic Marès, Museu Marítim de Barcelona, Agrupació Fotogràfica de Catalunya, Institut d'Estudis Fotogràfics de Barcelona, Servei de Patrimoni Arquitectònic Local, Arxiu Fotogràfic, Arte & Memoria i Filmoteca de Catalunya. [2]

Presentació del número 18 de la revista *Unicum*

[3] Els conservadors-restauradors Francesc Isbert, Sílvia Marín i Aleix Barberà durant la presentació del número 18 de la revista *Unicum* (Fotografia: ESCRBCC).

El passat 3 d'octubre de 2019 va tenir lloc a la sala d'actes del Museu Etnològic i de Cultures del Món de Barcelona la presentació del número 18 de la revista *Unicum* editada per l'ESCRBCC. L'acte va ser presentat per Verónica Ramírez, directora de la revista *Unicum*, i per Miquel Mirambell, director de l'ESCRBCC, i va comptar amb una conferència sobre les proves de neteja amb solucions tampó gelificades aplicades a la Naveta des Tudons de Menorca, després d'un acte vandàlic. La conferència va anar a càrrec d'Aleix Barberà (conservador-restaurador de béns culturals i professor associat de la Universitat de Lleida), Sílvia Marín Ortega (arqueòloga, conservadora-restauradora de béns culturals i professora de l'ESCRBCC) i Francesc Isbert (conservador-restaurador de béns culturals), i correspon a un dels articles publicats a la revista.

A més d'aquest estudi, la revista compta amb quatre articles més redactats per Andrea Sanz, Sebastià Munar

i Guillermo González Lázaro (sistemes de protecció del patrimoni arqueològic subaquàtic en el derelicte Ses Llumetes), per Marina Rull i Xènia Aymerich (avaluació de l'eficàcia de la funció protectora del Paraloid B72 en els tractaments de preparació paleontològica amb àcids dèbils), per Jordi Erra (estudi del fons de motlles d'Agapit Vallmitjana Abarca) i per Olga Payán (materials fílmics i recuperació del Fons Padró Vall).

Finalment, cal dir que aquest número inclou quatre articles elaborats a partir dels treballs finals de quatre estudiants de l'ESCRBCC del curs 2017-2018: Sonia Argano, Natalia Inés Casares, Olga Schmid i Mireia Cerrada. Així com, un recull de les notícies i esdeveniments destacats que han tingut lloc a l'ESCRBCC durant el curs 2018-2019.

Des de l'abril de 2020 el número 18 de la revista *Unicum* ja es pot consultar en línia al repositori RACO (Revistes Catalanes amb Accés Obert). ³

Participació de la professora M. Àngels Balliu en un curs internacional de conservació de paper organitzat per l'ICCROM a Mèxic

[4] Mestres de l'equip japonès i llatí, juntament amb tots els alumnes participants al curs abans d'iniciar la part llatina del curs (Fotografia: CNCPC-INAH).

Entre el 30 d'octubre i el 13 de novembre de 2019, la professora de conservació i restauració de document gràfic de l'ESCRBCC, M. Àngels Balliu Badia, ha assistit al *Curso internacional de Conservación de Papel en América Latina. Un encuentro con Oriente* a Ciutat de Mèxic.

Aquest curs internacional està organitzat per l'*International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property* (ICCROM), la *Coordinación Nacional de Conservación del Patrimonio Cultural* (CNCPC), l'*Instituto Nacional de Antropología e Historia* (INAH) de Mèxic i el *Tokyo National Research Institute for Cultural Properties* (TNRICP) de Japó.

Els conservadors i restauradors d'obra gràfica i fons documentals que se seleccionen per rebre aquest curs són bàsicament de països llatinoamericans, però s'estudien també sol·licituds de professionals europeus que mostren

interès en les tècniques *Sōkō* i les poden aplicar i difondre. És per això que la professora de l'ESCRBCC ha tingut el privilegi d'estar seleccionada i poder-hi assistir.

El curs està organitzat en dues etapes. La primera etapa és la japonesa i en aquesta edició, els mestres que han impartit les sessions teòriques i pràctiques han estat Takahiro Nakamura (*Senior Conservator*), conservador a *The Association for Conservation of National Treasures*, gerent de l'estudi de conservació *Shuri Kobo Zaisho Co.Ltd* i principal instructor del curs; Hiroki Yotsumoto (*Conservator*), conservador de patrimoni japonès a *The Association for Conservation of National Treasures* i a l'estudi de conservació *Shuri Kobo Zaisho Co.Ltd.*, i Keisuke Sugiyama (*Associate Professor*), conservador de patrimoni japonès a *The Association for Conservation of National Treasures* fins l'any 2007, conservador especialitzat a l'*Hirayama studio al British Museum* fins

l'any 2015 i actualment professor al *Tohoku University of Art and Design*. Com a representant del TNRICP va assistir el seu director general, Takamasa Saito.

Durant l'etapa llatina les sessions han estat impartides per les mestres Marie Vander Meeren, restauradora en cap al taller de documents gràfics a la CNCPC-INAH i que coordina el curs des de l'any 2011; Tania Estrada, Jeniffer Ponce i Ana Dalila Terrazas, totes elles restauradores de documents gràfics a la CNCPC-INAH i amb estades realitzades durant quatre mesos al TNRICP de Japó. També s'ha comptat amb la participació com a mestre de Luis Crespo Arcá, restaurador de la *Biblioteca Nacional de España* i que compta amb una interessant tasca professional i docent enfocada a l'estètica, ètica, eines, materials i tècniques japoneses de restauració per a la seva aplicació a les obres i documents sobre paper occidentals, i la seva difusió a tot l'estat espanyol.

La finalitat del curs és donar nocions bàsiques teòriques i pràctiques sobre les eines, els materials, els procediments i també l'actitud i criteris en la conservació i restauració de documents gràfics a orient (*Sōkō*), per a adaptar-ho a les obres i mentalitat occidentals.

És per això que durant l'etapa japonesa impartida pels mestres japonesos, s'han realitzat sessions tant teòriques com, sobretot, pràctiques, sobre el paper japonès (fibres de kozo, gampi i mitsumata), cocció i preparació de l'engrut (*neri*), ús i neteja de paletines (*hake*) i altres eines, tallat del paper, consolidació amb tires de paper (*orefuse*), i laminació amb diferents sistemes d'assecatge (sota pes i en tensió sobre *karibari*).

Amb aquesta revisió prèvia de les tècniques *Sōkō*, durant l'etapa llatina s'ha treballat per adaptar aquest coneixement a la realitat occidental, tenint en compte que la fabricació i matèria primera dels documents gràfics és diferent i per tant el seu comportament també, o que alguns materials japonesos són cars i difícils d'aconseguir. Per tant, també s'han revisat alternatives per poder adaptar les eines i materials *Sōkō* a les que tenim a l'abast.

S'han realitzat pràctiques molt interessants per conèixer el comportament del paper occidental enfront a la humitat,

exercicis de laminació tenint en compte la direcció de fibra dels papers, laminació amb papers preparats i rehumectats, i anàlisis de fibres del paper japonès per poder saber amb què treballem als nostres tallers.

L'experiència ha estat molt gratificant i és d'agrair l'esforç que realitza anualment la conservadora i restauradora Marie Vander Meeren, a la CNCPC i a tots els col·laboradors per seguir oferint aquesta oportunitat a professionals llatinoamericans amb la idea de difondre i compartir aquest coneixement que ajuda a seguir avançant en la professió.

Haver compartit el curs amb companys professionals de set nacionalitats diferents, ha permès també conèixer altres necessitats i realitats, compartir experiències i coneixements allunyats en l'espai però sempre amb el denominador comú de l'interès en la conservació del patrimoni gràfic i documental mundial. [4](#)

Formació complementària

[5.1] Detall d'un dels moments del taller d'arqueologia experimental sobre el treball i la cuita de pasta vítria a l'Antiguitat impartit a l'ESCRBCC per la conservadora-restauradora Aida Alarcos (Fotografia: ESCRBCC).

Al llarg del curs 2019-2020 l'ESCRBCC ha organitzat diversos cursos de formació complementària per tal d'aprofundir en aspectes curriculars que, a vegades, cal tractar amb més deteniment.

Enguany cal destacar l'organització de dos cursos a les instal·lacions de l'ESCRBCC. Així, doncs, entre el 4 i el 7 de febrer de 2020 es va dur a terme un taller d'arqueologia experimental sobre el treball i la cuita de pasta vítria a l'Antiguitat. El curs fou impartit per la conservadora-restauradora Aida Alarcos, diplomada per l'ESCRBCC i especialista en restauració arqueològica in situ i en arqueologia experimental. El curs va tenir una durada de 20 hores i va comptar amb la participació de 14 alumnes. Durant el curs es va experimentar amb les primeres tècniques de producció de vidre, sobretot emulant les tècniques fenícies. Es van produir denes de collar amb decoració d'ulls a partir de forns experimentals (fang i combustió de llenya) i, fins i tot, es va aconseguir fer un ungüentari de pasta vítria a partir de la tècnica del nucli de sorra, totalment fet amb arqueologia experimental, sense interferències modernes.

D'altra banda, el dijous 13 de febrer de 2020 la Dra. M. Antonia Zalbidea Muñoz, professora titular de la Universitat Politècnica de València, va impartir a l'ESCRBCC un seminari denominat "Vernissos medievals. Producció i aplicació". Aquesta jornada va constar de

dues parts, una primera enfocada al marc teòric i una segona part de caràcter pràctic.

En la part teòrica, es va fer un recorregut pels diferents vernissos i materials d'acabaments de pintures, recolzant-se en fonts primàries com el Papiro d'Estocolm i de Leiden per a la civilització egípcia, *De Materia Medica* de Dioscòrides, la *Història Natural* de Plini o *De Architectura* de Vitruvi per a la civilització grecoromana i els valuosos tractats *De Diversibus Artibus* de Theophilus i *Il Libro Dell'arte* de Cennino Cennini per a l'època medieval i moderna corresponentment. Seguint receptes i indicacions d'aquestes fonts i diferents anàlisis químiques d'importantes obres de la història de l'art, es va estudiar l'evolució dels materials d'acabament de les pintures i es va comprendre la dificultat que suposa entendre adequadament la terminologia a l'hora d'anomenar materials i productes per a l'elaboració dels vernissos tradicionals.

Després d'aquesta introducció dins d'un àmbit teòric, es va continuar la jornada amb una part pràctica en la que es va elaborar, seguint les pròpies receptes de Theophilus i Cennino Cennini, uns vernissos grassos i altres magres. En el cas dels vernissos grassos, els ingredients fonamentals van ser l'oli de llinosa i les resines diterpèniques i triterpèniques com màstic, sandàraca o colofònia i per als vernissos magres, la clara d'ou. Després de la seva

[5.2] La professora M. Antonia Zalbidea Muñoz de la UPV impartint a l'ESCRBCC el seminari sobre "Vernissos medievals. Producció i aplicació" (Fotografia: ESCRBCC).

elaboració es van aplicar al damunt d'una fusta aparellada per tal de notar la viscositat, aparença i característiques físiques en general de cada vernís elaborat.

El seminari va permetre entendre la materialitat dels vernissos tradicionals i les dificultats terminològiques

que apareixen a l'hora d'estudiar els antics tractadistes, així com reflexionar sobre les finalitats artístiques dels vernissos i la importància d'estudiar les fonts primàries antigues com una eina més del propi conservador-restaurador. [5.1](#) i [5.2](#)

Col·laboració de l'ESCRBCC en l'any Vallmitjana 2019

[6] La professora Montserrat Artigau durant la realització de l'activitat "Restaura Vallmitjana" celebrada a l'ESCRBCC el 22 d'octubre de 2019 (Fotografia: ESCRBCC).

L'any 2019 es va complir el centenari de la mort de Venanci Vallmitjana i Barbany (Barcelona, 1830-1919), qui juntament amb el seu germà Agapit Vallmitjana i Barbany (Barcelona, 1832-1905) i el seu fill Agapit Vallmitjana i Abarca (Barcelona, 1860-1915), són els protagonistes de la renovació de l'escultura catalana de la segona meitat del segle XIX i inicis del segle XX. Per celebrar aquesta efemèride, la Universitat de Barcelona i el Seminari Conciliar de Barcelona impulsaren l'Any Vallmitjana 2019 com a homenatge a aquesta família d'escultors.

L'ESCRBCC hi va col·laborar amb l'activitat "Restaura Vallmitjana", consistent en l'organització el 22 d'octubre de 2019 d'una visita al taller de pràctiques de Conservació i Restauració de Béns Escultòrics de 3r curs de l'ESCRBCC, per tal de donar a conèixer els continguts, processos i mètodes d'intervenció de suports inorgànics, amb la participació en directe de la restauració d'escultures dels Vallmitjana. D'altra banda, també es va visitar el taller de mètodes de reproducció de l'ESCRBCC, en el qual hi ha en dipòsit el fons de motlles procedent del taller d'Agapit Vallmitjana i Abarca. [6](#)

Donació de material de protecció per al personal sanitari a causa de la COVID-19

[7] Detall del material de protecció donat per l'ESCRBCC al CAP Ciutat Meridiana de Barcelona el 19 de març de 2020 (Fotografia: ESCRBCC).

A partir del 13 de març de 2020 i a causa del confinament motivat per l'estat d'alarma decretat pel govern d'Espanya, arran de la propagació de la COVID-19, s'ha vist alterat el desenvolupament de les classes presencials del curs 2019-2020, així com la realització de les pràctiques externes i del treballs finals.

Durant els primers dies de confinament i per intentar pal·liar la manca d'equipament de protecció per al personal sanitari, l'ESCRBCC va fer dues donacions a

centres sanitaris. Així, el 19 de març de 2020 l'ESCRBCC va donar al CAP Ciutat Meridiana de Barcelona 11 parells d'ulleres de protecció, 130 mascaretes de protecció i 25 litres d'alcohol etílic que va servir per a la preparació de gel desinfectant. Posteriorment, el 23 de març de 2020 l'ESCRBCC va donar 125 caixes de 100 guants i 30 ganotes Tyvek al Parc Sanitari Pere Virgili de Barcelona.

Tota la comunicat educativa de l'ESCRBCC es va mostrar satisfeta de poder ajudar i col·laborar amb el personal assistencial en uns moments tan difícils. [7]